

INOVACE A REGION: KLASTRY A REGIONÁLNÍ INOVAČNÍ SYSTÉM ZLÍNSKÉHO KRAJE

Oldřich Hájek, Jiří Novosák, Zuzana Hovorková

Úvod

V současném světě globalizace charakteristickým snížením dopravních nákladů, erozí obchodních bariér a celosvětovými strategiemi dodavatelů se dříve tradiční konkurenční výhody stávají všudypřítomné a nutí firmy hledat nové strategie k posílení své konkurenceschopnosti [20]. Vedle zvyšování produktivity a outsourcingu jsou za klíčový element těchto strategií označovány inovace jako výsledek procesů učení a tvorby znalostí (např. [35], [36], [1], [8], [21]). Porter tvrdí, že inovace jsou základem konkurenceschopnosti firem a že firma, která chce zůstat konkurenceschopná, musí inovovat pod hrozbou imitací [27]. Proces tvorby inovací je přitom ovlivněn celou řadou faktorů, k nimž se tradičně řadí jednak výše investice do základních vstupů a jednak institucionální rámec tvorby inovace [5]. Širokou pozornost v procesu tvorby inovací však získaly rovněž prostorové souvislosti v reakci na poznatek, že tvorba a difúze inovace je silně lokalizovaný proces s regionálním omezením (viz např. [35], [11]), že charakteristiky území ovlivňují konkurenceschopnost ekonomických subjektů (viz např. [27]) a že celá řada hightech odvětví vykazuje vysoký stupeň prostorové koncentrace [10].

Primárně je prostorový aspekt inovace spojený s konceptem aglomeračních výhod, který se objevuje v řadě dnes již klasických prací konce 19. století (např. A. Marshall, A. Weber). První typologie aglomeračních výhod podle A. Marshalla zahrnuje input-output relace ekonomických subjektů v aglomeraci, faktory společného trhu práce a výměny informací. Později se objevila odvětvová typologie aglomeračních výhod a to s rozdělením na úspory z lokalizace týkající se jednoho odvětví a úspory z urbanizace týkající se široké množiny odvětví [25]. Storper a Venables shrnují hlavní přínosy aglomeračních výhod v podobě jednak tvorby úzkých funkčních vazeb mezi aktéry v území, jednak prostorové koncentrace pracovní síly a jednak četnějších interakcí aktérů a to vše v ekonomicky a sociálně silně diverzifikovaném

prostředí [32]. Celkově mají aglomerační výhody pozitivní dopad na produktivitu (redukce nákladů, rizika) ekonomických subjektů i jejich schopnost inovovat [30]. Oproti tradičnímu ekonomickému přístupu však moderní výzkumný přístup nechápe aglomerační výhody jako a priori předpoklad modelů, ale naopak zdůrazňuje potřebu pečlivého zkoumání vlastní podstaty aglomeračních výhod a to zejména na bázi studia procesů tvorby a fungování prostorových interakcí aktérů v prostoru [20].

V odborné literatuře panuje shoda, že inovace vzniká na základě interakcí aktérů vlastních komplementární znalostí a to jak v rovině vertikální ve vztahu zákazníka a dodavatele, tak v rovině horizontální v kooperačním vztahu vzájemně si konkurujících firem (např. [20], [36], [2]). Institucionální prostředí (základní pravidla chování aktérů) ovlivňující a současně prostorová blízkost usnadňující interakce aktérů tak získává v procesu tvorby inovace své nezastupitelné místo a to zejména v případě prostorově citlivé nekodifikovatelné, tj. tacitní znalosti. Storper a Venables vydvíhují v tomto ohledu význam komunikace tváří v tvář, která umožňuje nejen specifickou kvalitu přenosu informací pochopitelnou pouze pro komunikující osoby, tj. přenos tacitních znalostí, ale rovněž je základem tvorby vztahů a důvěry v rámci prostorově zakořeněných sociálních sítí aktérů vytvářejících stimuly inovací ze vzájemné spolupráce i konkurence [32]. Na základě organizovaných i neorganizovaných setkání následně vzniká pravidelně aktualizovaná zásobárna specifických znalostí, do které přispívají a z ní čerpají informace místní aktéři sdílející místně-specifická schémata vzájemné komunikace (local buzz). Vhodná kombinace znalostí ze zásobárny umožňuje inovace [2]. Znalosti a inovace ovšem nemohou být zasazeny jen lokálně, protože taková situace přináší hrozby ustrnutí tvorby nových inovací (lock-in). Zásadní je rovněž vstup informací z vnějšího prostředí, které obohacují zásobárnu místních znalostí o nové podněty (viz např. [35], [1], [33]).

Poznamenejme, že Bathelt, Malmberg a Maskell varují před negativním dopadem příliš silného vlivu vnějších zdrojů informací v podobě odsátí aktivit významných aktérů mimo region a tím i mimo zásobárnu místních znalostí [2]. Tvorba inovací je tak ovlivněna různými prostorovými úrovněmi, které je třeba ve výzkumu brát do úvahy [25], [10].

Výše popsany myšlenkový konstrukt se stal základem řady praktických konceptů na podporu tvorby inovací. V současnosti mimořádně módními prostorovými koncepty tohoto druhu se staly klastry a regionální inovační systémy, které se objevily rovněž v politických agendách postsocialistických zemí, Českou republiku nevyjímaje. Oproti zemím západního světa je koncept klastrů a regionálních inovačních systémů v postsocialistických zemích v rané fázi svého vývoje a takto vzniká potřeba výzkumu tohoto fenoménu. Cílem článku je zhodnotit vybrané aspekty vzniku a fungování klastrů a regionálních inovačních systémů postsocialistických zemí a to na příkladu modelového území Zlínského kraje. Pro naplnění uvedeného cíle byla aplikována kombinace tří metodologických přístupů v podobě analýzy sekundárních zdrojů informací, kvantitativního zpracování statistických ukazatelů zaměstnanosti jednotlivých odvětví krajů České republiky na bázi indexů a rozhovorů s relevantními aktéry Zlínského kraje v oblasti tvorby regionální inovační strategie. Článek je strukturován následujícím způsobem. První kapitola shrnuje hlavní poznatky studia klastrů a regionálních inovačních systémů tak, jak je uváděna v odborné literatuře. Druhá kapitola představuje vývoj problematiky klastrů ve Zlínském kraji jako příkladu regionu postsocialistické země. Třetí kapitola se věnuje procesu tvorby regionálního inovačního systému Zlínského kraje a poslední kapitola podává souhrn hlavních poznatků.

1. Od klastru k regionálním inovačním systémům

V odborné literatuře se lze setkat s různými definicemi pojmu klastr. Politicky vlivná Porterova definice tvrdí, že klastrem lze rozumět prostorovou koncentraci vzájemně propojených firem, jejich dodavatelů, poskytovatelů služeb a navazujících institucí v určitém odvětví, kdy jednotliví aktéři klastru spolu soutěží i spolupracují [28]. Tato definice se stala předmětem silné kritiky, když byla označena za vágní bez jasného prostorové-

ho i odvětvového vymezení, s podceněním role sociálních vztahů v procesu tvorby znalostí a opomíjením významu vnějších vztahů (viz např. [19], [37]). V reakci na komplikovanost vymezení pojmu uvádí Waxell a Malmberg čtyři elementy definice klastru v podobě prostorové aglomerace stejných či příbuzných ekonomických aktivit, funkčního propojení těchto ekonomických aktivit, pocitu sounáležitosti s klastrem a nadřazené schopnosti inovace, přičemž různá síla požadavků na výše uvedené elementy vede k různým přístupům k definici pojmu klastr [36]. Rovněž Gordon a McCann zohlednili heterogenitu klastrů vymezením tří typových forem. Klastr chápaný jako klasický model čisté aglomerace je založen na tradičních aglomeračních výhodách, které jsou otevřeny všem ekonomickým subjektům lokalizovaným v daném území, přičemž u těchto aktérů není a priori předpokládaná spolupráce. Klastr chápaný jako průmyslový komplex zdůrazňuje úzkou spolupráci ekonomických subjektů na bázi obchodních vztahů. Následně snaha těchto ekonomických subjektů minimalizovat dopravní náklady a rizika dodávek v rámci produkčního řetězce vede k jejich lokalizaci ve vzájemné blízkosti a takto průmyslový komplex vytváří uzavřený klub spolupracujících firem. Konečně klastr chápaný jako model sociální sítě zdůrazňuje význam sociálních vztahů a důvěry mezi ekonomickými subjekty [12]. Důvěra funguje jako faktor snižující náklady a riziko aktivit spolupracujících ekonomických subjektů respektive podporující proces učení a inovace a současně představuje základní předpoklad vstupu dalších ekonomických subjektů do klastru [21]. Poznamenejme, že Gordon a McCann zdůrazňují koexistenci klíčových aspektů těchto tří typových forem v rámci jednotlivých klastrů [12]. Vedle pojmu klastr uvádí odborná literatura ještě pojem klastrová iniciativa, která je ve své definici charakteristická důrazem na ucelenou podporu vlády či regionální samosprávy s cílem napomáhat rozvoji klastrů (viz např. [24]). Takto se ne každá klastrová iniciativa musí vyvinout do podoby plně funkčního klastru v souladu s definicí v [36].

Z institucionálního hlediska jsou klastry tvořeny firmami stejného či příbuzných odvětví, a dále výzkumnými, finančními a podpůrnými organizacemi jejich činností, které dohromady vytváří horizontální a vertikální dimenzi fungování klastru na bázi úspor z lokalizace [36]. Horizontální dimenze vnímá firmy klastru jako konkurenty, kteří

vytváří vlastní postupy řešení problémů, ale současně prostorová blízkost a vzájemná komunikace umožňuje dalším firmám klastru učit se z řešení svých konkurentů a vytvářet inovace vlastní. Konkurence firem v klastru tak působí jako motor inovace [20], [2]. Vertikální dimenze klastru funguje na bázi tradičních obchodně-dodavatelských vztahů a spolupráce v rámci výrobního řetězce, přičemž Maskell uvádí dvě hlavní výhody klastru v tomto směru. Primárně horizontální vztahy mezi firmami klastru vytváří trh, který je atraktivní pro příchod specializovaných dodavatelů a zákazníků a současně snižuje riziko nestability zakázek na trhu. Za druhé klastr usnadňuje prohloubení dělby práce prostřednictvím specializace jednotlivých firem, prostřednictvím rozdělení firem či prostřednictvím vzniku *spin-off* firem. Celkově vzniká prostředí umožňující lepší tvorbu jednak nových ekonomických aktivit a jednak nových znalostí jako předpokladů inovace a současně lepší transfer znalostí mezi firmami [20]. Vedle úspor z lokalizace vysvětlují Maskell a Malmberg podstatu inovativnosti klastru prostřednictvím jeho evolučního vývoje ústícího ve vytvoření vlastního sociálně-kulturního prostředí (*local buzz*) jako prvku mezifirmní spolupráce a interaktivního učení [22]. Bathelt, Malmberg a Maskell současně upozorňují na potřebu vnášet vnější poznatky do klastru jako prevenci ustrnutí jeho rozvoje [2]. Yeung, Liu a Dicken zdůrazňují zásadní význam vnějších vazeb zejména pro exportně orientované, uměle vytvořené klastry kolem vedoucí firmy a jejich klíčových dodavatelů [37]. Celkově pak lze klíčové prvky fungování klastru shrnout takto [18], [10], [37]:

- Vycházet při tvorbě klastru z nulového bodu je obtížné. Ideální je založit klastr na existující odvětvové základně včetně dané dělby práce a tu přeměnit v konkurenceschopný produkt. Zásadní roli v tomto ohledu hraje vzdělání, věda a výzkum, a proto je potřeba vytvořit strategii zvyšování kompetencí v klastru. Zásadní při tvorbě klastru je rovněž rizikový kapitál a to nejen jako zdroj financí a finančního poradenství, ale také jako prvek podporující tvorbu kontaktů v síti.
- Klastr je potřeba založit na společné vizi, se kterou souhlasí všichni jeho členové, ale kterou je možné flexibilně měnit v reakci na potřeby situace. Současně vytvoření společné značky a marketingové strategie působí jako sjednocující prvek a jako prvek komunikace klastru navenek. Takto vytvořená image je zásadní pro posílení vyjednávací pozice klastru, kdy důležitou roli hraje rovněž společný postup aktérů v klastru.
- Pro zajištění vnitřní a vnější komunikace klastru je potřeba zajistit místa setkávání, která jsou otevřená i pro zájemce zvenku. Významnou roli v tomto směru hraje leader klastru, kterým může být firma, výzkumná instituce i univerzita mimo jiné jako magnet pro příchod nových firem a pracovní síly odvětví, ale rovněž jako zdroj *spin-off* firem.

Přes nejednoznačnost prostorového vymezení v definici jsou klastry tradičně spojovány s regionální úrovní. Vyšší formu regionální spolupráce v oblasti inovací představují regionální inovační systémy [13]. Ve srovnání s klastry se regionální inovační systémy vyznačují jednak významnější rolí podpůrných organizací a jednak zahrnutím vyššího počtu odvětví [35]. Klastry takto tvoří základní stavební jednotku fungování regionálních inovačních systémů, jejichž podstata existence však zůstává stejná.

Poznamenejme, že v případě zemí Evropské unie Cooke poukazuje na slabě vyvinuté regionální inovační systémy charakteristické silnou závislostí na veřejném sektoru [4]. Tato skutečnost je ještě více markantní v případě nových členských zemí Evropské unie a to jak v případě klastrů, tak v případě regionálních inovačních systémů. Ketels a Sölvell upozorňují na relativně nízký stupeň regionální specializace v případě ekonomik nových členských zemí Evropské unie a taktivo hovoří o rané fázi vývoje klastrů [15]. Szanyi a kolektiv poukazuje na nesoulad prostorové koncentrace odvětví a klastrových iniciativ v Maďarsku [34]. Podobně Radosevic hovoří o praktické neexistenci regionálních inovačních systémů v zemích střední a východní Evropy [29], jejichž typickým znakem inovačního prostředí je rovněž nízký stupeň síťování ekonomických subjektů (např. [14], [3]) či tvorby *spin-off* firem (např. [17]). V tomto směru zdůrazňuje Radosevic význam zahraničních investorů v procesu síťování aktérů včetně možnosti zapojení do nadnárodních sítí vztahů [29]. Za další problém tvorby klastrů zemí východní a střední Evropy označují Ketels a Sölvell specializaci zejména v odvětvích náročných na pracovní sílu na úkor odvětví náročných na znalosti či pokročilé služby [15]. V podobném duchu považují Kattel, Reinert a Suurna tržně stimulované inovace za charakteri-

stický znak inovačních systémů těchto zemí, přičemž ovšem varují před orientací místních ekonomických subjektů na produkty nižší technologické kvality [14]. Radosevic potom poukazuje vedle omezenosti místního trhu pro odvětvovou specializaci na nedostatek rizikového kapitálu a nedostatečnou propojenost vědy a výzkumu s místní ekonomikou [29].

Přes výše uvedené problémy tvorby klastrů a regionálních inovačních systémů je v těchto nástrojích spatřován významný potenciál ekonomického rozvoje zemí východní a střední Evropy (viz např. [15], [17]). Zásadní roli v procesu jejich zavádění do praxe sehrál vstup zemí střední a východní Evropy do Evropské unie [3]. Takto se v České republice stala podpora tvorby klastrových iniciativ (klastrů) jednou z aktivit podporovaných ze strukturálních fondů Evropské unie již ve zkráceném programovém období 2004–2006. Rovněž v případě Polska byla iniciačním faktorem zájmu o problematiku klastrů podpora ze strukturálních fondů Evropské unie (viz např. [31]). Radosevic však upozorňuje na hrozby přístupu na bázi veřejného financování spojené s otázkami udržitelnosti projektů po skončení financování z evropských zdrojů a nepřirozenosti celého procesu s nejasnými dopady na vytváření vztahů v sítích a celkovou inovativnost ekonomických subjektů [29].

2. Klastry ve Zlínském kraji

Zlínský kraj charakteristický svou periferní polohou na hranicích se Slovenskem obecně nepředstavuje hlavní centrum výzkumného, vývojového a inovačního potenciálu České republiky. O to významnější se jeví myšlenka využití všech nástrojů podpory tvorby a šíření inovace v kraji, ke kterým lze řadit rovněž koncept klastrů. Základní předpoklad definice klastru hovoří o prostorové koncentraci firem a navazujících institucí daného odvětví. V případě Zlínského kraje lze v tomto směru předpokládat nejvyšší potenciál prostorové koncentrace zejména pro tradiční průmyslová odvětví, která vychází z kvalitní technologické základny a široké nabídky sociálního kapitálu.

Primárním krokem analýzy klastrů Zlínského kraje bylo zhodnocení přirozeného potenciálu odvětví pro jejich utváření. Ketels a Sölvell v tomto směru aplikují metodu 3 indikátorů v podobě absolutního počtu zaměstnanců odvětví v regionu, podílu skutečného a očekávaného počtu zaměstnanců odvětví v regionu vzhledem k nadřazené

ekonomice a relativního podílu počtu zaměstnanců odvětví k celkovému počtu zaměstnanců v regionu [15]. Pro účely této analýzy byla metodika zjednodušena na dva indikátory označené jako:

- index specializace daný podílem skutečného a očekávaného počtu zaměstnanců odvětví ve Zlínském kraji vzhledem k ekonomice České republiky,
- index velikosti daný absolutním počtem zaměstnanců odvětví Zlínského kraje.

První z indikátorů je pro potenciál utváření klastrů významný, neboť ukazuje na stupeň prostorové koncentrace odvětví v regionu vzhledem ke konkurenci regionů dalších. Referenční hodnota indexu specializace pro utváření klastrů byla v souladu s [15] stanovena číslem 1,75. Druhý z indikátorů je pro potenciál utváření klastrů významný vzhledem k potřebě koncentrace kritické masy ekonomických subjektů v regionu. Referenční hodnota indexu velikosti pro utváření klastrů byla oproti [15] snížena na 10 tisíc zaměstnanců. Lze tvrdit, že splnění obou podmínek zvyšuje pravděpodobnost úspěšnosti fungování klastrů. Vlastní analýza pro Zlínský kraj byla založena na údajích Českého statistického úřadu o průměrném evidenčním počtu zaměstnanců podle odvětví OKEČ v letech 2003, 2005 a 2007 tak, jak jsou uvedeny ve statistických ročenkách jednotlivých krajů České republiky pro příslušné roky. Poznamenejme, že od roku 2008 byla klasifikace OKEČ nahrazena evropskou klasifikací ekonomických činností CZ-NACE, ale že s ohledem na analyzované roky využívá tento článek původní klasifikaci OKEČ.

Tabulka 1 shrnuje výsledky analýzy přirozeného potenciálu odvětví OKEČ pro utváření klastrů ve Zlínském kraji. Analýza ukazuje, že nejvyšší stupeň regionální specializace dosahuje Zlínský kraj ve výrobě usní a výrobků z usní, ve výrobě pryžových a plastových výrobků a relativně méně ve výrobě chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken. Poznamenejme, že právě tato odvětví lze považovat za odvětví tradiční navazující na odkaz Bařova podnikání. Referenční hodnotu indexu velikosti však z uvedených tří odvětví překračuje pouze výroba pryžových a plastových výrobků a právě v tomto odvětví je potřeba hledat nejvyšší potenciál pro utváření klastrů. Možnosti dalších odvětví pro utváření klastrů lze hodnotit jako méně příznivé.

Předchozí kvantitativní analýza ukázala na existenci odvětví charakteristických významnou koncentrací zaměstnanosti na území Zlínského kraje.

Tab. 1: Odvětví OKEČ sekcí C a D splňující podmínky překročení referenčních hodnot indexů specializace a velikosti ve Zlínském kraji v letech 2003, 2005 a 2007

Index	2003	2005	2007
IS i IV	DH	DH	DH
IS	DC (5,9*); DH (3,5*); DG (2,2*)	DC (5,8*); DH (3,3*); DG (2,3*)	DC (6,9*); DH (3,5*); DG (1,8*)
IV	DL (14,7**); DH (12,6**); DJ (11,5**); DK (10,9**)	DJ (13,5**); DL (13,3**); DH (12,7**); DK (10,3**)	DH (15,7**); DJ (14,9**); DL (12,5**); DK (11,2**)

Zdroj: Český statistický úřad, Statistické ročenky jednotlivých krajů České republiky v daných letech

Pozn.: IS – index specializace; IV – index velikosti.

Pozn.: • hodnota indexu specializace; *• hodnota indexu velikosti.

Pozn.: DC – Výroba usní a výrobků z usní; DG – Výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken; DH – Výroba pryžových a plastových výrobků; DJ – Výroba základních kovů, hutních a kovodělných výrobků; DK – Výroba a opravy strojů a zařízení jinde neuvedených; DL – Výroba elektrických a optických přístrojů a zařízení.

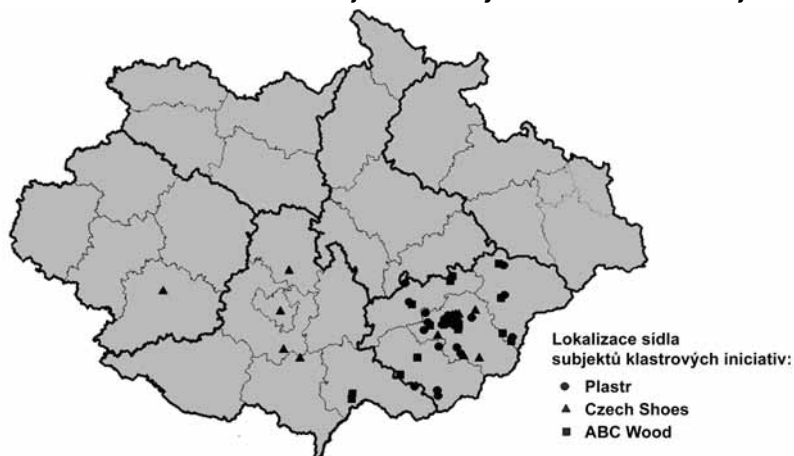
Pozn.: Hraniční hodnotu IV 10.000 zaměstnanců překračují i sekce OKEČ F, G, K, M a N.

Na přelomu století se aktuální staly úvahy o podpoře spolupráce ekonomických subjektů těchto odvětví a to v návaznosti na dva specifické cíle v roce 2001 schváleného Programu rozvoje Zlínského kraje – Tvorba a rozvoj malého a středního podnikání (strategický cíl 1.2) respektive Posilování vědy a výzkumu (strategický cíl 1.3). Klíčovými aktéry těchto úvah se stali Zlínský kraj a Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, kteří v rámci lepší koordinace svých aktivit v oblasti inovací založili v roce 2005 Technologické a inovační centrum (dále TIC) jako kvazi-veřejnou instituci v oblasti podnikání a inovací.

Hlavním cílem TIC je naplňovat strategii ekonomického rozvoje Zlínského kraje prostřednictvím vytváření podmínek pro inovace, včetně podpory vzniku a vývoje klastrů (viz např. [38]). Aktivity TICu se staly základem pro iniciaci procesu institucionální formalizace tvorby klastrů ve Zlínském kraji a to charakteru klastrových iniciativ. Takto TIC v letech 2005 a 2006 realizoval s finanční podporou ze strukturálních fondů Evropské unie projekty zaměřené na zmapování vhodných firem pro vytvoření klastrových iniciativ na území Zlínského kraje v plastikářském, obuvnickém a dřevařsko-nábytkářském průmyslu. Výsledkem těchto projektů se stalo založení klastrových iniciativ v každém z těchto odvětví. Konkrétně se jedná o plastikářskou klastrovou iniciativu s názvem Plastr založenou v roce 2006, obuvnickou klastrovou iniciativu s názvem Czech Shoes založenou v roce 2006 a dřevařsko-nábytkářskou klastrovou iniciativu s názvem ABC Wood založenou v roce

2007. V roce 2009 pak byl zahájen projekt s názvem Česko-slovenský průmyslový klastr, jehož cílem je zmapovat možnosti založení multi-oborové klastrové iniciativy v příhraniční oblasti České republiky a Slovenska. Současné aktivity směřují k formálnímu založení této klastrové iniciativy, jejíž podstata založená na různorodosti odvětví je v přímém rozporu s teoretickým konceptem klastru. V procesu hodnocení existujících příležitostí jsou pak klastrové iniciativy v oborech strojírenství, letectví a cestovního ruchu a lázeňství. Poznamenáme, že ačkoliv ekonomické subjekty se sídlem ve Zlínském kraji jsou členy i jiných klastrů či klastrových iniciativ, další text si detailněji všimá vybraných charakteristik v současnosti již ve Zlínském kraji etablovaných klastrových iniciativ – Plastru, Czech Shoes a ABC Wood.

Společným znakem vzniku klastrových iniciativ Zlínského kraje je využití prostředků strukturálních fondů Evropské unie k jejich založení. V případě Plastru, Czech Shoes a ABC Wood šlo o využití prostředků z Operačního programu průmysl a podnikání pro zmapování zájmu ekonomických subjektů daných odvětví o založení klastrové iniciativy. V případě Česko-slovenského průmyslového klastru byly pro jeho vznik využity finanční prostředky Operačního programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Slovenská republika. Druhým společným znakem založení klastrových iniciativ je role externí instituce jako iniciátora vzniku. V případě Plastru, Czech Shoes a ABC Wood sehrálo tuto roli TIC, v případě Česko-slovenského průmyslového klastru Regionální

Obr. 1: Prostorová lokalizace sídel subjektů klastrových iniciativ Zlínského kraje

Zdroj: Vlastní zpracování podle [9], [23] a [26]

rozvojová agentura Východní Moravy a Regionální centrum kooperace Slavičín. Poznamenejme, že tvorba a administrace projektů financovaných z evropských strukturálních fondů je jednou z významných aktivit těchto institucí.

Z hlediska počtu subjektů je největší klastrovou iniciativou Zlínského kraje Plastr s celkovým počtem 27 zúčastněných subjektů v roce 2010. ABC Wood s 14 a Czech Shoes s 13 subjekty jsou v tomto směru menší. Za pozornost přitom stojí zvýšení počtu členů Plastru z 16 subjektů v roce 2006 na 27 subjektů v roce 2010. Podobné zvýšení počtu zúčastněných subjektů nebylo v případě zbývajících dvou klastrových iniciativ zaznamenáno. Plastr se od zbývajících dvou klastrových iniciativ odlišuje rovněž ve struktuře zúčastněných ekonomických subjektů podle počtu zaměstnanců s výrazně vyšším zastoupením relativně větších subjektů (viz tabulka 2). V případě všech tří klastrových iniciativ je partnerem jednak

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně jako vzdělávací a vědecko-výzkumná instituce a jednak podpůrná instituce reprezentovaná TICem v případě Plastru a ABC Wood respektive Českou obuvnickou a kožedělnou asociací v případě Czech Shoes. Plastr se ovšem odlišuje v intenzivní mezinárodní spolupráci s dalšími klastry odvětví mimo jiné v rámci projektů 7. rámcového programu pro vědu a výzkum Evropské unie.

Klastrové iniciativy se liší rovněž z hlediska prostorové koncentrace sídel svých subjektů. Takto nejvyšší stupeň koncentrace vykazuje Plastr, zatímco nejvyšší stupeň disperze Czech Shoes (viz obrázek 1). Deklarované aktivity Plastru a ABC Wood jsou orientovány do tradičních oblastí společného nákupu, společného marketingu, tvorby a transferu inovací a rozvoje lidských zdrojů. Naopak aktivity Czech Shoes jsou velmi omezené a klastrová iniciativa samotná se nachází ve stádiu útlumu. I v případě fungujících klastrových inici-

Tab. 2: Velikostní struktura subjektů jednotlivých klastrových iniciativ Zlínského kraje

Klastrová iniciativa	Počet subjektů ve velikostní kategorii podle počtu zaměstnanců			
	Méně než 20	20–49	50–99	100 a více
Plastr*	2	5	9	9
ABC Wood	3	4	3	1
Czech Shoes	8	3	1	1

* Zbývajících dva subjekty Plastru představují střední školy.

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů Registru ekonomických subjektů

ativ je postavení inovací v jejich aktivitách nejednoznačné, když např. subjekty Plastru považují za nejvyšší pozitivum spolupráce úspory při nákupu elektřiny a plynu [26], [16]. Celkově tak má nejbliže k naplnění definice klastru podle [36] Plastr ato v souladu s předpoklady analýzy přirozeného potenciálu odvětví pro utváření klastrů ve Zlínském kraji. Naopak v případě ABC Wood a Czech Shoes je naplnění charakteristik definice klastru nejasné.

3. Regionální inovační strategie: směrem k regionálnímu inovačnímu systému Zlínského kraje?

Podobné cíle a významné postavení TICu a Plastru ve Zlínském kraji stojí v pozadí snah obou institucí o posílení pozice inovací ve strategických dokumentech kraje, kdy úprava této problematiky v Programu rozvoje Zlínského kraje z roku 2001 se v polovině 1. dekády 21. století ukázala být již nedostačující. Výsledkem společného tlaku TICu a Plastru na představitel samosprávy Zlínského kraje bylo přijetí rozhodnutí o zpracování Regionální inovační strategie Zlínského kraje (dále jen RIS) s cílem vytvořit zastřešující koncepční rámec inovačního prostředí regionu. Zpracování tohoto dokument probíhalo v letech 2006 a 2007 s podporou finančních prostředků z 6. rámcového programu pro vědu a výzkum Evropské unie, s koordinací rolí Zlínského kraje a za účasti partnerů

v oblasti vědy a výzkumu, vzdělávání a podnikání. Poznamenejme, že poradenskou roli v procesu přípravy RIS sehráli zahraniční partneři ze Španělska, Itálie a Velké Británie [38].

Na základě identifikace silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb formulovala RIS cíle rozvoje inovačního prostředí Zlínského kraje pro období 2008 až 2013 a to ve čtyřech prioritních osách uvedených v tabulce 3. Cíle prioritních os pak byly rozvedeny v akčním plánu s relativně podrobnou specifikací 25 aktivit s celkovými předpokládanými náklady jejich realizaci v hodnotě přes 270 mil. Kč (viz [39]). Z teoretické podstaty regionálních inovačních systémů lze návrhy RIS vnímat pozitivně. Zlepšení spolupráce firem a škol jednak v rámci rozvoje lidských zdrojů (např. podpora stáží pro studenty ve firmách, podpora odborných seminářů a workshopů) a jednak v rámci podpory aktivit začínajících podnikatelů (např. podpůrné finanční nástroje zahájení podnikání studentů a absolventů škol, zvýhodněné poskytování podnikatelských služeb) je v souladu s chápáním škol jako inkubátoru kritické masy lidského kapitálu v odvětví pro vytváření inovačního prostředí. Vytváření podpůrné infrastruktury pro inovační prostředí (např. rozvoj Podnikatelského inovačního centra Zlín a Vědecko-technologického parku při Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, vytváření sítě Business Angels, mapování možností vzniku klastrů) představuje základní prvek fungování regionálních inovačních systémů. V souladu se stě-

Tab. 3: Prioritní osy a cíle Regionální inovační strategie Zlínského kraje z roku 2007

Prioritní osa	Cíle
A - Lidské zdroje pro inovace a konkurenceschopnost	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podpora spolupráce firem s vysokými školami 2. Podpora spolupráce firem se středními školami
B - Podpůrná infrastruktura pro inovační prostředí ve Zlínském kraji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Budování a rozvoj inovačního zázemí 2. Budování a rozvoj výzkumného a vývojového zázemí 3. Rozvoj poradenského zázemí
C - Podpora inovací firem	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podpora absorpční kapacity firem a jejich zapojení do mezinárodních projektů v oblasti inovací 2. Podpora inovačních aktivit začínajících podnikatelů
D - Meziregionální spolupráce a public relations inovací Zlínského kraje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Internacionalizace aktivit podnikatelského, akademického a veřejného sektoru v oblasti inovací 2. Zvyšování povědomí o inovačních a vědecko-výzkumných aktivitách v rámci Zlínského kraje

Zdroj: [38]

Tab. 4: Realizované či plánované aktivity Regionální inovační strategie Zlínského kraje k červnu 2010

Prioritní osa	Aktivita
A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Partnerství pro rozvoj Zlínského kraje (projekt PERSPEKTIVA) – vytvoření komunikační platformy a systému spolupráce akademického, veřejného a soukromého sektoru včetně stáží (financováno z Operačního programu vzdělávání pro konkurenceschopnost) 2. Soutěž o nejlepší podnikatelský záměr studentů vysokých a středních škol s možností realizace v prostorách TIC 3. Podpora výuky kurzu Základy podnikání na Univerzitě Tomáše Bati (finančně podpořeno z prostředků Zlínského kraje)
B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mapování možnosti vzniku strojírenského klastru – hodnocení potenciálu založení strojírenského klastru ve Zlínském kraji (financováno z prostředků Zlínského kraje) 2. Projekt Clusterplast – zapojení PLASTRu do projektu 7. rámcového programu pro vědu a výzkum Evropské unie s cílem posílit pozici evropského plastikařského průmyslu 3. Technologický park Holešov – vytvoření technologického parku včetně podnikatelského inkubátoru ve strategické průmyslové zóně Holešov (plánované financování z prostředků Zlínského kraje a strukturálních fondů Evropské unie) 4. Budování sítě Business Angels – vytvoření koordinační instituce při zajištění zdrojů financování malého a středního podnikání (plánované financování z prostředků Zlínského kraje a strukturálních fondů Evropské unie)
C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Semináře, kooperační burzy a odborná školení podnikatelů organizované v rámci aktivit TICu 2. Inovační praktici – vytvoření týmů konzultantů napomáhajících při hledání námětů pro inovativní firmy (plánované financování z prostředků Zlínského kraje a strukturálních fondů Evropské unie)
D	<ol style="list-style-type: none"> 1. Realizace projektu T-ZIP – vytvoření přeshraniční Trenčiansko-zlínské inovační platformy (financováno z Operačního programu Přeshraniční spolupráce Slovensko-České republika) 2. Soutěž Inovační firma Zlínského kraje pro prezentaci příkladů dobré praxe 3. Inovační bulletin vydávaný v rámci aktivit TIC

Zdroj: Interní informace Zlínského kraje, aktualizace Akčního plánu – červen 2010

žejní myšlenkou regionálních inovačních systémů zdůrazňuje RIS spolupráci akterů se snahou o budování vzájemné důvěry a cest komunikace (např. inovační portál Zlínského kraje, semináře a odborná školení). Zvláštní pozornost je přitom věnována mezinárodní spolupráci pro transfer inovací.

Po necelých třech letech existence RIS se však ukazují problémy s její implementací. Primárním problémem v tomto směru je otázka zajištění finančních prostředků pro realizaci aktivit. Lze konstatovat, že ani jedna z aktivit není financována podle původního akčního plánu a řada z nich změnila svou konečnou podobu. Tato skutečnost

byla způsobena jednak dopady hospodářské krize mimo jiné na možnosti kofinancování aktivit z rozpočtu Zlínského kraje a dalších relevantních institucí a jednak nenaplněním očekávání úspěšnosti projektů předkládaných pro financování ze strukturálních fondů Evropské unie (např. projekt vybudování oborově zaměřeného Centra aplikovaného výzkumu a vývoje s plánovanými náklady ve výši cca 200 mil. Kč). Druhým problémem je pak otázka zajištění shody mezi akterými realizace (např. v případě projektu vybudování sítě kvalifikovaných poradenských služeb pro inovace). Ukazuje se, že vyšší pravděpodobnost realizace mají ty aktivi-

ty, u nichž byl definován pouze jeden odpovědný subjekt. Z celkové počtu 25 aktivit RIS jsou tak v současné době realizovány projekty uvedené v tabulce 4, přičemž k akčnímu plánu mají vztah i další aktivity podpůrných subjektů (např. Kontaktní centrum pro východní trhy v oblasti obchodních vztahů nebo Regionální podpůrný zdroj v oblasti zvýhodněných půjček) nebo globální granty Zlínského kraje pro projekty středních škol v rámci Operačního programu vzdělávání pro konkurenceschopnost. Výše uvedené problémy a z nich vyplývající změny stojí v pozadí rozhodnutí aktualizovat RIS v roce 2011. Již v současnosti je zvažována řada nových nástrojů na podporu inovací, k nimž patří například zavedení inovačních voucherů podporovaných z ROP Střední Morava s cílem posílit spolupráci firem a vědecko-výzkumných institucí.

Přes výše uvedené kroky ve formulaci a realizaci RIS není možné chápat tuto strategii jako skutečný regionální inovační systém Zlínského kraje. Hlavním problémem v tomto ohledu je nízký stupeň provázanosti jednotlivých subjektů, které by regionální inovační systém měly utvářet, přičemž stěžejní role v tomto směru přísluší firmám. Kunc et al. se ve svém výzkumu zabývali hodnocením spolupráce tradičních aktérů regionálních inovačních systémů. Závěry tohoto výzkumu poukázaly na poměrně rozvinutou vzájemnou spolupráci firem mezi sebou a to především na dvoustranné bázi. Firmy rovněž deklarují svůj zájem o prohloubení vzájemné spolupráce ve formě klastrů, nicméně stávající zkušenosti ukazují, že očekávání firem v tomto směru jsou vyšší než skutečnost [viz 16]. Klastrové iniciativy Zlínského kraje tak neplní své poslání základního stavebního kamene regionálních inovačních systémů, přičemž jednou z příčin tohoto stavu je i jejich odvětvové zaměření neodpovídající nejvíce progresivním odvětvím současné ekonomiky. Klastrová iniciativa Czech Shoes vykazuje znaky politického lock-in v minulosti dominantního odvětví regionu. Potenciál v tomto směru je možné spatřovat zejména v ICT technologiích, jímž ve Zlínském kraji rovněž Kunc et al. přisuzují nejvyšší stupeň technologické vyspělosti respektive zastoupení kvalifikovaného lidského kapitálu v rámci analyzovaných odvětví. Pozitivně v tomto směru působí i existence Fakulty aplikované informatiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Dalším problémem regionálního inovačního systému Zlínského kraje je ze strany firem spíše negativně vnímaná spolupráce jak s akade-

mickým sektorem, tak s podpůrnými organizacemi inovací, přičemž s většinou těchto organizací spolupráce prakticky vůbec neexistuje (viz [16]).

Závěr

V současném světě globalizace představují inovace základní prvek konkurenceschopnosti, přičemž zásadní roli v procesu jejich tvorby hrají prostorové relace. Tradičně zdůrazňována je regionální a místní úroveň a to v návaznosti na význam interakcí aktérů v celém procesu. S přechodem na podmínky tržní ekonomiky se problematika tvorby inovací stala mimořádně ožehavou rovněž v zemích postsocialistického světa. Takto významnou pozici v politické agendě těchto zemí získala otázka implementace nástrojů na podporu tvorby inovací. Klastry a regionální inovační systémy jsou v tomto ohledu jedny ze základních nástrojů tvorby inovačního prostředí na regionální a místní úrovni. Cílem tohoto článku bylo zhodnotit vybrané aspekty vzniku a fungování klastrů a regionálních inovačních systémů postsocialistických zemí a to na příkladu modelového území Zlínského kraje, přičemž hlavní poznatky lze shrnout následujícím způsobem.

Obecně problematická definice pojmu klaster se odráží i v případě formálně institucionalizovaných klastrů Zlínského kraje. Problematická se v tomto směru ukazuje mimo jiné kritická masa ekonomických subjektů v obuvnickém průmyslu nebo stupeň specializace ekonomických subjektů průmyslu dřevozpracujícího. Za extrémní případ je pak možné označit Česko-slovenský průmyslový klaster, který svým multi-odvětvovým přístupem porušuje i všeobecně přijímanou podmínku odvětvové příbuznosti ekonomických subjektů v definici klasteru. Celá problematika je dále komplikována významem veřejné podpory v procesu vzniku a rozvoje klasteru, která vede k otázce, zda není v případě institucionalizovaných klastrů Zlínského kraje vhodnější hovořit o klastrových iniciativách. Naopak myšlenka RIS je v souladu s teoretickým vymezením konceptu regionálních inovačních systémů jako nadstavby klastrů. RIS a její implementace zdůrazňují vyšší počet inovativních odvětví a rovněž začlenění vysokého počtu podpůrných institucí. Nejasné v tomto směru však zůstávají možnosti implementace myšlenek v RIS ve skutečný regionální inovační systém.

Z institucionálního hlediska splňují klastrové iniciativy i myšlenková podstata RIS Zlínského

Tab. 5: Problémy a strategie řešení tvorby regionálních inovačních systémů v typových regionech

Typ problému a typový region	Strategie řešení
<ul style="list-style-type: none"> - Slabě rozvinuté či chybějící organizace a nízká míra specializace s nedostatkem kritické masy pro tvorbu dílčích klastrů - Charakteristické pro periferní regiony - převažují malé a středně velké firmy, chybějící specializované obory vzdělávání, nízké výdaje na výzkum a vývoj, přírůstkové inovace 	<ul style="list-style-type: none"> - Atrakce významné investice z dalších regionů s jejím zakořeněním v ekonomice regionu - Podpora procesu učení v místních malých a středně velkých firmách (vzdělávání ve firmách) s možností napojení na aktivity nového investora (dílčí klastr) - Podpora spolupráce místních malých a středně velkých firem s vnějšími zdroji - Vytváření podpůrných organizací inovací (např. pobočky univerzit v typickém odvětví regionu)
<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatečná provázanost existujících organizací potenciálních dílčích klastrů, nízká míra kooperace a vzájemné důvěry - Charakteristické pro fragmentované metropolitní areály – aglomerační výhody, koncentrace organizací v oblasti znalostí, významné inovace 	<ul style="list-style-type: none"> - Podpora vhodných firem pro tvorbu dílčích klastrů (silná lokální základna) - Podpora komunikace mezi aktéry (např. společná tvorba inovačních strategií, setkávání aktérů)
<ul style="list-style-type: none"> - Nadměrná specializace ve zralých, upadajících odvětvích, uzavřenost a rigidita dílčích klastrů (funkční, kognitivní a politický lock-in) - Charakteristické pro staré průmyslové regiony – silné klastry ve zralých odvětvích včetně dobře vyvinutého systému podpůrných organizací, inovace v oblasti zastaralých technologií, přírůstkový charakter 	<ul style="list-style-type: none"> - Hledání nových inovativních odvětví - Podpora restrukturalizace tradičních odvětví - Otevření dílčích klastrů spolupráci s externími aktéry

Zdroj: upraveno podle [35], [13]

kraje předpoklad zapojení firem daného odvětví, výzkumných a podpůrných organizací inovací. V tomto směru však Kunc et al. upozorňují na velmi nízkou intenzitu spolupráce firem a podpůrných organizací [16]. Neuspokojivá situace panuje i v oblasti zájmu finančních institucí (srovnej se strukturou typů členů klastrů České republiky podle [24] a tvrzením o nedostatku financí jako hlavní bariéry tvorby inovací ve Zlínském kraji podle [16]), a proto RIS mezi své klíčové aktivity do budoucna navrhuje inovativní nástroje jako business angels nebo inovativní vouchery. Vnější vazby jako zdroj nových námětů pro fungování klastrů lze zaznamenat prakticky jen v případě Plastru, který je současně nejspěšnější klastrovou iniciativou ve Zlínském kraji z dalších hledisek, jako je například počet členů.

Proces tvorby klastrů a RIS ve Zlínském kraji se vyznačuje top-down přístupem na bázi financování z veřejných zdrojů včetně strukturálních fondů Evropské unie. Tato skutečnost je spojena s rizikem nepřírozenosti celého procesu, který se nejlépe promítá v případě obuvnického průmyslu. Politická forma lock-in zde klade důraz na odvětví, které sice vykazuje vysoký stupeň specializace a dlouhodobou tradici, ale nikoliv již kritickou masu ekonomických subjektů v regionu (viz rovněž [16]). Z tohoto důvodu je fungování klastrové iniciativy Czech Shoes omezené s nejasnými možnostmi v přeměnu ve skutečný klastr. Podobné problémy lze očekávat i v případě zvažované klastrové iniciativy v leteckém průmyslu. Druhý tip rizika je pak spojen s dlouhodobým trendem krácících se veřejných prostředků. Inten-

zita tohoto rizika přitom byla posílena hospodářskou krizí s negativními dopady na implementaci RIS ve Zlínském kraji.

Odpověď na otázku týkající se inovativnosti klustrových iniciativ není jednoznačná. Přes existenci poměrně intenzivní spolupráce Plastru s institucemi vědy a výzkumu deklarují jeho členové hlavní pozitiva v oblasti úspor ze společných nákupů. Kunc et al. dále poukazují na omezenou spolupráci subjektů obuvnického průmyslu s institucemi vědy a výzkumu a velmi malý podíl spin-off firem ([16], viz rovněž [24]). Typickým znakem Zlínského kraje je rovněž průměrné až podprůměrné zastoupení většiny progresivních odvětví. a právě v nízkém stupni specializace těchto odvětví lze vnímat hlavní problém rozvoje regionálního inovačního systému Zlínského kraje, který by z teoretické podstaty měl být založen právě na klastrech. Takto například projekt zaměřený na mapování možnosti založení strojírenského klastru ukázal na neschopnost firem v odvětví koncentrovat se do podoby klastru a vedl odpovědné aktéry k opuštění top-down přístupu a deklaraci podpory bottom-up přístupům klastrování. Omezený stupeň specializace však bude překážkou tvorby klastrů i v případě relativně perspektivnějších odvětví Zlínského kraje, ke kterým se řadí například ICT a elektrotechnický průmysl. Výjimkou v tomto ohledu je gumárenský průmysl, kde však klastrové aktivity budou záležet na zájmu největší společnosti Barum Continental.

Současný stav rozvoje klastrů a regionálního inovačního systému Zlínského kraje je možné v souladu s teoretickou částí označit jako ranou fázi vývoje. Atrakce zahraničních expertů a specializovaných dodavatelů nebo tvorba spin-off firem je v současnosti spíše výjimečným jevem inovačního prostředí Zlínského kraje. Přesto je však v podmínkách devastující konkurence ekonomických subjektů levných zemí potřeba vnímat jak vznik klastrů, tak implementaci RIS jako krok správným směrem. Hlavní problém Zlínského kraje spočívající v nízkém stupni specializace odvětví je typickým problémem periferních regionů. Tabulka 5 uvádí možné strategie řešení tohoto problému. Atrakce významné investice do regionu naráží přes připravenost strategické průmyslové zóny v Holešově na nejistou situaci danou podmínkami současné hospodářské krize. Jako alternativa se proto nabízí podpora spolupráce místních firem s vnějšími zdroji, která vyvolává potřebu neomezovat RIS hranicemi Zlínského kraje.

Náš další výzkum klastrů a RIS Zlínského kraje se proto bude orientovat do oblastí, kde lze spatřovat i nedostatky tohoto článku:

- analýza potenciálu klasterizace inovačně perspektivních odvětví Zlínského kraje na vyšším stupni odvětvové a prostorové dekompozice,
- analýza síťování aktérů v inovačně perspektivních odvětvích se zohledněním meziregionálních vztahů,
- analýza efektivity fungování klastrů (v návaznosti např. na [7]).

Tento příspěvek byl zpracován jako jeden z výstupů projektu financovaného Interní grantovou agenturou UTB ve Zlíně č. IGA/61/FaME/10/A "Vývoj a hodnocení výkonnosti klustrových politik, klastrů a jejich členů s využitím principů benchmarkingu".

Literatura

- [1] ASHEIM, B. T., COENEN, L. Knowledge bases and regional innovation systems: comparing Nordic clusters. *Research Policy*. 2005, Vol. 34, Iss. 8, s. 1173-1190. ISSN 0048-7333.
- [2] BATHELT, H., MALMBERG, A., MASKELL, P. Clusters and knowledge: local buzz, global pipelines and the process of knowledge creation. *Progress in Human Geography*. 2004, Vol. 28, Iss. 1, s. 31-56. ISSN 0309-1325.
- [3] BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. Regional innovation policies in the Czech Republic and the Case of Prague: and emerging role of a regional level? *European Planning Studies*. 2007. Vol. 15, Iss. 7, s. 871-888. ISSN 0965-4313.
- [4] COOKE, P. Regional innovation systems, clusters, and the knowledge economy. *Industrial and Corporate Change*. 2001, Vol. 10, Iss. 4, s. 945-974. ISSN 0960-6491.
- [5] CRESCENZI, R., RODRÍGUEZ-POSE, A., STORPER, M. The territorial dynamics of innovation: a Europe-United States comparative analysis. *Journal of Economic Geography*. 2007, Vol. 7, Iss. 6, s. 673-709. ISSN 1468-2702.
- [6] CURRID, E., STOLARICK, K. The occupation-industry mismatch: new trajectories for regional cluster analysis and economic development. *Urban Studies*. 2010, Vol. 47, Iss. 2, s. 337-362. ISSN 0042-0980.
- [7] DEHNING, B., PAVELKOVÁ, D. Využití modelu založeného na přístupu residual income

- pro měření výkonnosti klastrů a firem v klastrech. *Ekonomický časopis*. 2009, Vol. 57, Iss. 3, s. 230-246. ISSN 0013-3035.
- [8] DOHSE, D. Cluster-based technology policy – the German experience. *Industry and Innovation*. 2007, Vol. 14, Iss. 1, s. 69-94. ISSN 1366-2716.
- [9] *Dřevařsko-nábytkářský klastř ABC WOOD* [online]. c2006 [cit. 2010-06- 23]. Dostupné z: <<http://www.abcwood.cz>>.
- [10] GERTLER, M. S., VINODRAI, T. Life sciences and regional innovation: one path or many? *European Planning Studies*. 2009, Vol. 17, Iss. 2, s. 235-261. ISSN 0965-4313.
- [11] GIRMA, S., WAKELIN, K. Local productivity spillovers from foreign direct investment in the U.K. electronics industry. *Regional Science and Urban Economics*. 2007, Vol. 37, Iss. 3, s. 399-412. ISSN 0166-0462.
- [12] GORDON, I. R., McCANN, P. Industrial clusters: complexes, agglomeration and/or social networks? *Urban Studies*. 2000, Vol. 37, Iss. 3, s. 513-532. ISSN 0042-0980.
- [13] ISAKSEN, A. Building regional innovation systems: is endogenous industrial development possible in the global economy? *Canadian Journal of Regional Science*. 2001, Vol. 24, Iss. 1, s. 101-121. ISSN 0705-4580.
- [14] KATTEL, R., REINERT, E. S., SUURNA, M. *Industrial restructuring and innovation policy in Central and Eastern Europe since 1990*. Tallinn, 2009, 43 s. Working Papers in Technology Governance and Economic Dynamics no. 23. Tallinn: University of Technology.
- [15] KETELS, C., SÖLVELL, O. *Clusters in the EU-10 new member countries*. Brussels: Europe-Innova, 2006. Dostupný také z: <<ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/innovation-policy/studies/docs/studies/eucluster.pdf>>.
- [16] KUNC, J. et al. *Analýza inovačního potenciálu Zlínského kraje*. Zlín, 2009. 49 s. Závěrečná zpráva projektu SRKKK – Průzkum inovačního potenciálu firem KVK. Technologicko-inovační centrum. Dostupný také z: <http://www.karp-kv.cz/cz/Documents/Analýza_inovacniho_potencialu_firem_KK.pdf>.
- [17] LENGYEL, B., CADIL, V. Innovation policy challenges in transition countries: foreign business R&D in the Czech Republic and Hungary. *Transition Studies Review*. 2009, Vol. 16, Iss. 1, s. 174-188. ISSN 1614-4007.
- [18] LUNDEQUIST, P., POWER, D. Putting Porter into practice? Practices of regional cluster building: evidence from Sweden. *European Planning Studies*. 2002, Vol. 10, Iss. 6, s. 685-704. ISSN 0965-4313.
- [19] MARTIN, R., SUNLEY, P. Deconstructing clusters: chaotic concept or policy panacea? *Journal of Economic Geography*. 2003, Vol. 3, Iss. 1, s. 5-35. ISSN 1468-2702.
- [20] MASKELL, P. Towards a knowledge based theory of the geographical cluster. *Industrial and Corporate Change*. 2001, Vol. 10, Iss. 4, s. 921-943. ISSN 0960-6491.
- [21] MASKELL, P., LORENZEN, M. The cluster as market organisation. *Urban Studies*. 2004, Vol. 41, Iss. 5/6, s. 991-1009. ISSN 0042-0980.
- [22] MASKELL, P., MALMBERG, A. Myopia, knowledge development and cluster evolution. *Journal of Economic Geography*. 2007, Vol. 7, Iss. 5, s. 603-618. ISSN 1468-2702.
- [23] *Obuvnický klastř CZECH SHOE* [online]. c2007. [cit. 2010-06- 23]. Dostupné z: <<http://www.czech-shoe.cz>>.
- [24] PAVELKOVÁ, D. a kol. *Klastry a jejich vliv na výkonnost firem*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2009. 268 s. ISBN 978-80-247-2689-2.
- [25] PHELPS, N. A. Clusters, dispersion and the spaces in between: for an economic geography of the banal. *Urban Studies*. 2004, Vol. 41, Iss. 5/6, s. 971-989. ISSN 0042-0980.
- [26] *Plastikářský klastř* [online]. c2006. [cit. 2010-06- 23]. Dostupné z: <<http://www.plastr.cz>>.
- [27] PORTER, M. E. The competitive advantage of nations. *Harvard Business Review*. 1990, Vol. 68, Iss. 2, s. 73-93. ISSN 0017-8012.
- [28] PORTER, M. E. *On competition*. Boston: Harvard Business School, 1998. ISBN 0875847951.
- [29] RADOSEVIC, S. Regional innovation systems in Central and Eastern Europe: determinants, organizers and alignments. *Journal of Technology Transfer*. 2002, Vol. 27, Iss. 1, s. 87-96. ISSN 0892-9912.
- [30] SCOTT, A. J., STORPER, M. Regions, globalization, development. *Regional Studies*. 2003, Vol. 37, Iss. 6&7, pp. 579-593. ISSN 0034-3404.
- [31] SMOLIŃSKI, A., PICHLAK, M. Innovation in Polish industry: the cluster concept applied to clean coal technologies in Silesia. *Technology in Society*. 2009, Vol. 31, Iss. 4, s. 356-364. ISSN 0160-791X.

- [32] STORPER, M., VENABLES, A. J. Buzz: face-to-face contact and the urban economy. *Journal of Economic Geography*. 2004, Vol. 4, Iss. 4, s. 351-370. ISSN 1468-2702.
- [33] STURGEON, T., van BIESEBROECK, J., GEREFFI, G. Value chains, networks and clusters: reframing the global automotive industry. *Journal of Economic Geography*. 2008, Vol. 8, Iss. 3, s. 297-321. ISSN 1468-2702.
- [34] SZANYI, M. et al. *Emergence and development of industry clusters in Hungary*. Searching for a critical mass of business via cluster mapping. Tokyo: Institute of Economic Research, 2010. Dostupný také z: <<http://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/bitstream/10086/18529/1/DP539.pdf>>.
- [35] TÖDTLING, F., TRIPPL, M. One size fits all? Towards a differentiated regional innovation policy approach. *Research Policy*. 2005, Vol. 34, Iss. 8, s. 1203-1219. ISSN 0048-7333.
- [36] WAXELL, A., MALMBERG, A. What is global and what is local in knowledge-generating interaction? The case of the biotech cluster in Uppsala, Sweden. *Entrepreneurship & Regional Development*. 2007, Vol. 19, Iss. 2, s. 137-159. ISSN 0898-5626.
- [37] YEUNG, H. W. C., LIU, W., DICKEN, P. Transnational corporations and network effects of a local manufacturing cluster in mobile telecommunications equipment in China. *World Development*. 2006, Vol. 34, Iss. 3, s. 520-540. ISSN 0305-750X.
- [38] ZLÍNSKÝ KRAJ. *Regionální inovační strategie Zlínského kraje*. Zlín: Zlínský kraj, 2007.
- [39] ZLÍNSKÝ KRAJ. *Akční plán Regionální inovační strategie Zlínského kraje*. Zlín: Zlínský kraj, 2008.

RNDr. Oldřich Hájek, Ph.D.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
hajek@fame.utb.cz

Mgr. Jiří Novosák, Ph.D.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
novosak@fame.utb.cz

Ing. Zuzana Hovorková

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
hovorkova@fame.utb.cz

Doručeno redakci: 19. 8. 2010
Recenzováno: 15. 10. 2010, 7. 11. 2010
Schváleno k publikování: 1. 4. 2011

ABSTRACT

INNOVATION AND REGION: CLUSTERS AND REGIONAL INNOVATION SYSTEM IN THE ZLÍN REGION**Oldřich Hájek, Jiří Novosák, Zuzana Hubáčková**

Innovations represent an underlying element of competitiveness in global economies. In the process of innovation building, spatial relations play an important part. Generally, the regional and local levels are emphasised because of the importance of actors' interactions in the process. After their transition to market economy, the theme of innovation building has become crucial also for post-socialist countries. Thus, innovation support tools are firmly positioned on their political agendas. Clusters and regional innovation systems belong to fundamental innovation support tools on the regional and local levels. This article evaluates selected aspects of clusters and regional innovation systems of post-socialist countries with the Zlin region as the model area.

Our conclusions point to a number of ambivalences related to the implementation of the concepts in practice. Firstly, there is a conceptual problem how the institutionalized clusters meet the definition and the essence of the term. The multi-sector Czech-Slovakian Industrial Cluster represents the most extreme case in this regard. Secondly, the institutionalized clusters are typically created on the top-down basis and financed from public resources including EU structural funds. This state is connected with the threads of unnatural character of the process resulting into the stagnancy of cluster development. Thirdly, the ability to stimulate the interest of prospective financial institutions is the main institutional problem. Fourthly, there is no straightforward answer on the innovativeness of the institutionalized clusters. Finally, a low level of specialization in progressive industries is the main problem of innovative environment in the Zlin region. Overall, the current state of regional innovation system in the Zlin region may be denoted as a premature stage of its development.

Key Words: *innovation, cluster, regional innovation system, Zlin region.*

JEL Classification: O18, R12, R58.